

УДК 339.5: 338.433

Н. Б. Мязіна, асистент,
кафедра маркетингу
ПВНЗ «Галицька Академія»,
аспірант кафедри міжнародної економіки та маркетингу
ДВНЗ «ТНЕУ», м. Тернопіль

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ

У статті досліджуються теоретико-методологічні аспекти глобалізації та її вплив на аграрний сектор, аналізуються концептуальні підходи до державного регулювання аграрного ринку в умовах глобалізації та набуття членства України у СОТ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобалізація, СОТ, державне

регулювання аграрного ринку, аграрна політика.

I. Вступ. Нині у світі панує незнаний раніше процес змін та турбулентності. Тому для виживання й досягнення успіху нації та корпорації мають прагнути до конкурентоздатності в глобальному масштабі. Становлення сучасної системи світового господарства й світогосподарських зв'язків з часів першої промислової революції супроводжувалося гострими теоретичними суперечками. В їх основі лежали кардинальні розбіжності поглядів на причини, що породжують міжнародну торгівлю, та її вплив на добробут держав і народів. Ці розбіжності найяскравіше виразили представники двох шкіл — протекціоністи, що виступали за строге обмеження доступу на національний ринок іноземних товарів, і фритредери — прихильники вільної торгівлі між країнами.

II. Постановка завдання. Глобалізація відкриває широкі можливості перед всесвітнім розвитком, але цей процес не є рівномірним. Деякі країни стають інтегрованими в глобальну економіку швидше за інші, і, як наслідок, розвиваються швидкими темпами, а також зменшують рівень бідності. Так, відкрита економіка надала багатьом країнам східної Азії динамізму і процвітання. Навпаки, у 1970-х і 1980-х країни Латинської Америки й Африки, слідували принципам закритої економіки, їх рівень життя знизився, збільшилась бідність, а високі темпи інфляції стали нормою. Зараз ці регіони змінили пріоритети розвитку і стали більш відкритими, що збільшило їх сукупний дохід, зменшило рівень бідності. Отож, виникає необхідність дослідити, який вплив глобалізація матиме на Україну, зокрема на її аграрний сектор, як один з базових секторів економіки країни.

III. Результати. З розвитком засобів зв'язку й інформаційних технологій світовими стають практично всі ринки. Для кожного підприємства цей феномен також має велике значення. Відбулося істотне розширення сфери потенційного попиту і конкуренції за межі країни його походження. Випуск на ринок багатьох продуктів і супровідні його комерційні дії повинні орієнтуватися на усе більш і більш великий географічний регіон. Країни відтепер не є чимось замкнутим. Вони можуть не тільки розбиватися на економічні регіони, але й, навпаки, спільно один з одним утворювати сегменти ринку в звичному для маркетингу сенсі.

Тема глобалізації у світовій економіці має досить дискусійний характер, про що, зокрема, свідчить аналіз публікацій.

Так, на думку Л. Бляхмана, глобалізація — це процес створення єдиного світового ринку товарів, послуг, фінансових ресурсів, технологій, інтелектуальної власності й робочої сили, інформаційною основою якого стає Інтернет [5].

Політолог Д. Видрін вважає, що, по суті, глобалізація — це тотальна уніфікація світових правил гри [2].

На думку Ю. Яковця, найбільш логічним видається наступне визначення: глобалізація — це процес інтернаціоналізації, що приймає глобальні планетарні масштаби й одержав нові прояви транснаціоналізації, тобто взаємного проникнення економік і глобальні масштаби. Одночасно це й універсалізація, або гомогенізація життя, коли під впливом обмінів людьми, товарами, капіталами, культурними цінностями тощо світ тяжіє до єдиних стандартів, принципів, цінностей [11].

В. М. Лукашевич вважає, що глобалізація — це об'єктивний соціальний прогрес, вмістом якого є всезростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодії людини та зовнішнього середовища. В основі глобалізації, на його думку, лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці, капіталу [7].

Метою дослідження є визначення сутності та теоретико-методологічних підходів до процесу глобалізації і його впливу на державне регулювання національного аграрного ринку.

Глобалізація світогосподарських зв'язків характеризується взаємозалежністю економік країн світу. Це означає, що тенденції в світовій економіці мають безпосередній вплив на національні економіки і навпаки. Українська економіка не є виключенням, і тому необхідно визначити, як і в якому напрямку впливають зовнішні економічні фактори на темпи її економічного зростання. Такий аналіз набуває ще більшого значення, якщо розглянути важливість зовнішнього сектору в економіці України. Показовими тут є наступні дані: експорт у структурі ВВП США, Японії складає лише 10 %, у Франції та Польщі — близько 20 %, в Україні — понад 60 % (частка експорту товарів — 50 %, а послуг — близько 13 % від ВВП). Отже понад 60 % робочих місць у нашій країні існують завдяки виробництву саме експортних товарів та послуг. Таким чином, зовнішня торгівля і надалі залишатиметься

одним із найважливіших важелів становлення української економіки [4].

У результаті розвитку міжнародної спеціалізації відбувся поділ країн на три групи: 1) країни, що виробляють продукцію обробної промисловості на світовий ринок; 2) країни, що постачають продукцію видобувної промисловості; 3) країни, що спеціалізуються на виробництві й продажу продукції сільського господарства.

До третьої групи відносять країни, спеціалізація яких на всесвітньому ринку обмежується сільськогосподарською продукцією, або через слабкий економічний розвиток, в основному внаслідок колоніального панування ряду західних країн у XVIII—XIX ст., або в результаті даної спеціалізації. У першу чергу це стосується країн Азії, Африки, Латинської Америки, країн СНД (у тому числі й України).

Кажучи про третю групу країн — постачальників сільськогосподарської продукції, слід зазначити наявність серед них спеціалізації на певний вид продукції. Так, Бразилія є визнаним постачальником кави, Аргентина — м'яса, Куба — цукру, країни Латинської Америки й Африки — бананів, арабські країни — фініків і цитрусових, бавовни, Україна — зернових, олійних культур, цукру [10; 11].

В узагальненому вигляді об'єктивні фактори, які в цей час визначають процес глобалізації, можуть бути представлені в такий спосіб.

По-перше, основним об'єктивним фактором, що визначає цей процес, є міжнародний поділ праці. По-друге, фактор глобального науково-технічного прогресу й упровадження нових технологій, який забезпечує стабільну й усезростаючу перевагу одних країн над іншими. По-третє, фактором розвитку об'єктивного процесу глобалізації є рівень макрогосподарської відкритості, який формується. По-четверте, породженням глобалізації й водночас об'єктивним фактором її подальшого розвитку є асиметрія практично всіх сфер життєдіяльності людства (в тому числі аграрної сфери) [8].

Таким чином, розглянуті зміст і наслідки сучасного процесу глобалізації дають змогу виділити базисні основи глобалізації як єдиного цілого. Слід зазначити, що оскільки в основі розвитку процесів глобалізації покладено принцип ринкової економіки, то конкуренція при цьому посилюється.

Процеси об'єктивної глобалізації не можуть розвиватися стихійно. Вони підлягають регулюванню на міжнародному рівні.

Таке регулювання покликане забезпечити реалізацію інтересів усіх суб'єктів, що беруть участь у цих процесах.

Вже на рубежі XX—XXI ст. свого розвитку людство перебуває в стані всеохоплюючих глобальних процесів, що розкривають нові можливості якісного зростання в планетарному масштабі й, у той же час, це створює нові погрози безпеки життєдіяльності й соціально-економічному розвитку, різнопланові глобальні проблеми й конфлікти. Така подвійність відбиває, з одного боку, дію об'єктивних законів глобального розвитку, з другого — реалізацію глобальних процесів, які ініціюються світовою економічною елітою (розвинутими країнами), що знаходить прояви в сучасних тенденціях процесу глобалізації (суб'єктна складова) [8].

Сприйняти концепцію розвитку глобального світу як єдиного цілого заважає економічний інтерес країн-лідерів, тому капітал (у тому числі аграрний) прагне реалізувати свої інтереси шляхом суб'єктивної глобалізації.

Основне протиріччя глобалізації економіки полягає в наступному: світове співтовариство зацікавлене в забезпеченні стійкого розвитку, без порушення гармонії людини й природи, а суб'єкта ринку цікавить одержання максимально високого прибутку [8].

Глобальний капітал одержує все більше реальної економічної влади в країнах (дерегуляція ринків). Це стосується не тільки транснаціональних корпорацій, а й окремих країн і міждержавних утворень.

Характерно, що останніми роками стали відкривати свої внутрішні ринки й країни, що розвиваються, у тому числі найменш розвинені. Наразі загальне число країн-членів СОТ досягло 153 (серед яких Україна й Росія), і в черзі на вступ у цю організацію багато країн. Тобто практично все світове співтовариство готове торгувати за єдиними, ліберальними правилами.

Цей процес супроводжується глибокими змінами в системі регулювання світової економіки. Роль держави як захисника національних економічних інтересів і регулятора внутрішніх господарських відносин країн змінюється симбіозом державного й ринкового регулювання. В умовах усе більш наростаючої взаємозалежності національних економік уряд змушений користуватися такими важелями макроекономічного регулювання, як імпорتنі бар'єри й експортні субсидії, курс національної валюти, з оглядом на інші держави, інтереси яких

можуть бути при цьому зачеплені, і на поводження впливових недержавних суб'єктів міжнародних економічних відносин (ТНК), які своїми відповідними діями можуть звести нанівець очікуваний ефект від запроваджених заходів, або використати їх на шкоду даній країні.

Отож функції керування, які раніше виконувала держава, в сучасних умовах перебирають на себе міжнародні економічні організації. Необхідно відзначити, що діяльність їх не завжди є ефективною. Зокрема членство у СОТ (раніше, у ГАТТ) змушувало країни, що розвиваються, проводити курс на лібералізацію національного зовнішньоторговельного режиму. Однак реальна неконкурентоздатність багатьох галузей призводила до масового банкрутства підприємств і навіть галузей, скорочення робочих місць і, як наслідок, до падіння життєвого рівня в країнах, що розвиваються (такий розвиток подій цілком прогнозований для галузей аграрного сектору України, таких як галузь тваринництва та бурякоцукрова галузь).

Рестриктивна фіскальна політика, приватизація (у тому числі сільськогосподарських земель), відкриття внутрішніх ринків (у тому числі аграрних) — усі ці заходи жорстко пропонуються керівництвом МВФ урядам країн, що розвиваються. Помилковою є також приватизація без попереднього прийняття законодавчих актів, що регулюють процес конкуренції, з одного боку, і соціальні гарантії, що надаються, — з другого. У подібних випадках неминуче виникають такі негативні явища, як необґрунтоване завищення цін з боку підприємств-монополістів, масові скорочення робочих місць і, як наслідок, зростання безробіття (особливо в сільській місцевості).

Отож однією з причин неефективної роботи МВФ і Світового банку є очевидні недоліки у системі виборності керівництва цих організацій. Так, у керівні органи МВФ і Світового банку входять виключно представники розвинених країн. При цьому процедура виборів має закритий характер. Відповідно, діяльність цих організацій представляє інтереси розвинених країн взагалі і окремих підприємницьких кіл (ТНК) зокрема. У результаті розвинені індустріальні країни продовжують впливати на економічну політику країн, що розвиваються, що найчастіше гальмує економічний прогрес останніх. Наприклад, квотування та ліцензування експорту зернових з України в 2006 р. призвело до спільної «ноти протесту» дипломатичних кіл США, Франції та інших розвинутих країн, що спіткало український уряд піти на

поступки в цьому питанні. В даному випадку вказані міжнародні політичні інституції захищали інтереси зернових трейдерів — транснаціональних корпорацій (ТНК), таких як «Рамбурс», «Каргілл», «Сантрейд», «Альфред С. Топфер», «Серна» та ін. [11]. Причому крупний міжнародний капітал у вигляді ТНК представлено в Україні й на інших аграрних ринках: олійних культур (Cargill та Bunge), молочному («Вімм-Біллер-Данн», «Рейнфорд», ЮніМилк», «Лакталіс», «Люстдорф», «Фанні», «Денон») та ін. [3].

Вищевикладене, звичайно, не означає, що національна держава як регулюючий механізм внутрішньоекономічних і міжнародних відносин (за наявності великої кількості міжнародних організацій) уже втратила свій вплив. Він зберігається, але вже як одна ланка складного глобального механізму, що регулює глобальні економічні відносини. Тому в міру наростання темпів глобалізації дедалі більша частина державного суверенітету перерозподіляється між локальними, регіональними й всесвітніми регулюючими інститутами.

Загалом глобальна система регулювання включає такі елементи: регулювання глобальної торгівлі; регулювання прямих іноземних інвестицій; тенденції щодо валютного регулювання у світі. При плануванні аграрної реформи не слід упускати жоден з них. Аграрна реформа є складовою цілісного, комплексного глобального процесу реформування суспільства і економіки держави. У цьому контексті реформування сільського господарства слід розглядати як перманентний і закономірний процес ринкової економіки. Роль держави, тобто роль Міністерства аграрної політики, полягає в створенні таких умов, які б забезпечили рівні умови прибуткової діяльності для всіх суб'єктів аграрного ринку.

IV. Висновки. Отож процес глобалізації повинен розглядатися комплексно, і визначити глобалізацію можна тільки шляхом виділення граней: інтернаціоналізація економіки, з одного боку, та взаємозалежність національних економік — з другого, які перебувають як у єднанні інтересів одних суб'єктів світогосподарських зв'язків, так і в протиріччі у їх відносинах з іншими. Тобто, комплексне визначення глобалізації можна визначити як розширення масштабів міжнародних обмінів (товарів, послуг, капіталу, трудових ресурсів тощо) та їх подальшу інтенсифікацію на основі утворення фінансових, транснаціональних, телекомунікаційних й інших мереж, що призводить до послаблення регуляторних функцій національної

держави через їх перерозподіл у бік міжнародних інституцій (засновниками яких є високорозвинуті держави МВФ, СОТ, Світовий банк, ЄБРР) за допомогою діяльності транснаціональних утворень та запровадження подвійних стандартів у політиці та економіці високорозвинутих країн.

Усі сучасні держави тією чи іншою мірою відчувають вплив глобалізаційних процесів. Отож, ефективність наддержавного втручання більшою мірою залежить не від того, яку частину свого суверенітету держави-члени делегують глобальним інститутам, а від того, як всі держави дотримуються спільно вироблених правил гри не тільки у своїй зовнішньоекономічній діяльності, а й у внутрішній економічній політиці.

Враховуючи тенденції зближення національних економік, уніфікації економічного законодавства відповідно до норм міжнародного права, співробітництво міжнародних організацій (перш за все СОТ) з окремими країнами, які зацікавлені у вирішенні національних проблем у рамках міжнародного господарства, робимо висновок, що процеси глобалізації вже відбиваються на функціонуванні агропромислового комплексу і Україна не може стояти осторонь цих процесів. Вона повинна брати участь у світових економічних організаціях, а також приводити власні стандарти, що діють в аграрній сфері до тих, що формуються на світовому ринку для того, щоб бути конкурентоспроможною в умовах загострення конкуренції в наслідок глобалізаційних процесів.

Література

1. *Алле М.* Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста. Эмпирическая очевидность. — М.: ТЕИС, 2003. — 314 с.
2. *Бизнес.* — 2003. — 21 апр. — № 16 (535). — С. 85.
3. *Бизнес.* — 2003. — 4 декаб. — № 49 (724). — С. 139—143.
4. *Данилина Т. О.* Влияние процессов глобализации на экономическое развитие Украины // <http://www.masters.donntu.edu.ua/2003/fem/danilina/index.htm>
5. *Калугин В., Ильичев Р.* Железные объятия глобализации // *Бизнес.* — № 30 (549). — 28 июля. — 2003. — С. 58—65.

6. *Кальченко Т.* Концептуальні засади теоретичної ідентифікації часових кордонів глобалізації// http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2005_2_Kalchenko_ukr.pdf

7. *Лукашевич В. М.* Глобалистика: Учебное пособие. 3-е изд., перераб. и доп. — Л.: Новий Світ-2000, 2006. — 540 с.

8. *Майстро С. В.* Теоретико-методологічні аспекти глобалізації та її вплив на державне регулювання аграрного ринку//<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2007-1/txts/07msvvar.htm>

9. Международные экономические отношения.: Учебник // Внешнеэкономический бюллетень / Под общ. ред. В. Е. Рывалкина. — М.: Дипломат. академия при МИД РФ, 1997. — 384 с.

10. Международные экономические отношения: Учеб. для вузов / Е. Ф. Жуков, Т. И. Капаева, Л. Т. Литвиненко и др.; Под ред. проф. Е. Ф. Жукова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА. — 2000. — 485 с.

11. *Саливон С., Шмидт Т.* Выйти из транса // Бизнес. — 2006. — 16 октяб. — № 42 (717). — С. 140—141.

12. *Яковец Ю.* Глобализация и взаимодействие цивилизаций. — М.: Экономика, 2001. — 346 с.

Статтю подано до редакції 20.02.09 р.